

Dragoljub B. Đorđević, Dragan Todorović and Ljubiša Mitrović (eds.)

Islam at the Balkans in the Past, Today and in the Future

Niš, Yugoslav Society for the Scientific Study of Religion, 2007, 136 pp.

Ovaj zbornik radova na engleskom jeziku rezultat je 14. međunarodnog skupa Jugoslavenskog udruženja za naučno istraživanje religije (JUNIR), na kojem je sudjelovalo 15 znanstvenika. Skup se bavio temom *Islam at the Balkans in the Past, Today and in the Future (Islam na Balkanu u prošlosti, danas i u budućnosti)*. Knjiga je podijeljena na četiri dijela i prati plenarne sesije skupa, a sadrži 136 stranica koje čine uvod, 13 tekstova, sažetci tekstova na engleskom i srpskom jeziku, te kontakt-adrese autora.

Tema prvog dijela knjige je *Islam and Christianity at the Balkans: Perspectives of the Culture of Peace (Islam i kršćanstvo na Balkanu: perspektive kulture mira)*. U njemu se nalaze tri teksta koji problematiziraju specifičnost Balkana naspram zapadne Europe, povijesne veze i odnose islama i kršćanstva, te muslimana i kršćana.

U tekstu *Islam in the Balkans, Islam within the Balkans (Islam na Balkanu, islam u Balkanu)* Darko Tanasković raspravlja o percepciji islama i muslimanskih zajednica u Europi koja naglašava sukob, te ignorira Balkan i njegovo naslijeđe. U zapadnoj Europi identitet druge i treće generacije muslimanskih imigranata pod utjecajem je radikalnog “neoislamizma” koji je u sukobu s vrijednostima u Europi. Balkan, s druge strane, nudi pluralni i tolerantni model “euroislama”, koji se tijekom tranzicije našao u raskoraku vlastite integriranosti u društvu i potrebe za nacionalnim, političkim ili ideološkim razlikovanjem kroz islamsku političku radikalizaciju. Razlike učenja pojedinih škola islama vidljive su i kroz religijsko obrazovanje, koje naglašava značenje kulturne i civilizacijske, a ne samo političke ili religijske dimenzije islama u Europi.

Ljubiša Mitrović u tekstu *Dialogue and Convergence of Islam and Christianity in the Balkans as a Precondition for Development of the Culture of Peace, Cooperation and Integration among People (Dijalog i konvergencija islama i kršćanstva na Balkanu kao pretpostavka razvijanja kulture mira, suradnje i integracije među narodima)* govori o prirodi konflikata na području bivše Jugoslavije i Balkana koji su, po autoru, dio širega sustava distribucije moći koji naglašava nejednakosti. Na Balkanu postoje multireligijska i multietnička društva, povijesno često zloupotrijebljena, koja zahtijevaju dijalog i konvergenciju kultura između kršćana i muslimana kako bi se dostiglo pravedno i mirno građansko društvo.

Copyright © 2007 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Institute for Social Research in Zagreb
Sva prava pridržana – All rights reserved

U članku *Bulgarian Ethnic Model – Tolerance Between Christians and Muslims* (*Bugarski etnički model – tolerancija između kršćana i muslimana*) Bogdana Todorova bavi se temom religijske raznolikosti i pluralizma u filozofiji religije. Ona naglašava koncept mirne koegzistencije, princip tolerancije i koncept “komšiluka”, te daje primjer Bugarske (naspram konflikata u Srbiji, Kosovu, Bosni ili Turskoj) koji može služiti kao dobar primjer kvalitetnih odnosa.

Drugi dio knjige posvećen je temi *Muslims of the Balkans: Identity and Its Transformation* (*Muslimani Balkana: identitet i njegova transformacija*). U njemu se nalaze četiri teksta koji se, svaki na svoji način, bave elementima muslimanskog identiteta i društvenom transformacijom.

Tekst *Muslims in the Balkans: Problems of (Re)Institutionalization and Transformation of Identity* (*Muslimani na Balkanu: problemi (re)institucionalizacije i transformacije identiteta*) autora Srđana Barišića bavi se položajem muslimana na području Balkana, a pogotovo u bivšim jugoslavenskim republikama. Oni su kulturno izdiferencirana i etnički heterogena skupina koja, osim u Albaniji i Federaciji Bosne i Hercegovine, predstavlja vjerske manjine koje su prostorno koncentrirane u manjim područjima. Autor analizira pravni položaj, etničku strukturu, institucionalni razvoj i organizacijsku strukturu islamskih zajednica na Balkanu, te odnos nemuslimana prema muslimanima.

Iza naslova *Islamic Community in Serbia* (*Islamska zajednica u Srbiji*) krije se kratki povijesni prikaz prisustva islama u Srbiji, te utjecaj islamske kulture (stil života, vrijednosni sustav, obredi) i vjerske arhitekture u Srbiji. Autori su Zorica Kuburić i Rifat Namlidži.

Dino Abazović u tekstu *Bosnian Muslims and Country in Transition* (*Bosanskohercegovački muslimani i država u tranziciji*) raspravlja o deprivatizaciji i politizaciji religije u Bosni i Hercegovini, te konfliktu u tom kontekstu, posebno imajući u vidu islamsku zajednicu koja je najbrojnija i najveća, a predstavlja autohtone europske muslimane. Kod njih je, autor tvrdi, na djelu “reislamizacija” nacionalnog, političkog i kulturnog identiteta, te predlaže elemente o kojima treba raspravljati prilikom analize bosanskohercegovačkih muslimana.

Consequentiality in the Religion of Bosnian Muslims (*Konzekventnost religioznosti bosanskih muslimana*) tekst je u kojem Sergej Flere mjeri posljedičnu dimenziju religioznosti studentske populacije u četiri različita društvena konteksta (bosanski muslimani, američki protestanti, slovenski katolici i srpski pravoslavci) pomoću 7 tvrdnji iz istraživanja provedenog 2005. godine. Bosanski muslimani izražavali su najveće vrijednosti na ovoj dimenziji, a slijedili su ih američki protestanti.

Treći dio knjige bavi se temom *From the History of Islam in Yugoslavia and Serbia: Islam Community and Dervish Orders* (*Iz povijesti islama u Jugoslaviji i Srbiji: islamska zajednica i derviški redovi*). Taj dio knjige sastoji se od tri teksta.

Processes of the Internal Organizational Consolidation of the Islam Religious Community in the Socialist Yugoslavia (Procesi unutrašnje organizacijske konsolidacije islamske vjerske zajednice u socijalističkoj Jugoslaviji) tekst je Dragana Novakovića. Ovaj autor – kroz povijesni prikaz odnosa islamske vjerske zajednice i države kroz tri razdoblja (uspostavljanje nove, ateističke vlasti, zatim društvena liberalizacija i dezintegracija socijalističke države) – opisuje hijerarhiju, razvoj institucijskog uređenja i kompleksnosti jugoslavenske autohtone islamske zajednice, kao i njenu dezintegraciju koja prati raspad Jugoslavije po ključu nacionalne države.

Tekst Milana Vukomanovića *Dervishes in Belgrade: The Belgrade Tekkes, Tariqas, Shaiks (Derviši u Beogradu: beogradske tekije, tarikati, šejbovi)* bavi se ostavštinom islamskog misticizma i derviških redova u Beogradu. Preko povijesnih izvora (popisa muslimana, turskih i austrijskih planova grada) i istraživanja povjesničara umjetnosti, on raspravlja o mjestu, izgledu i derviškom redu kojem pojedine tekije pripadaju, ali i o ostavštini najuglednijih šejhova.

Na sličnu temu osvrće se i tekst *Tekkias, Tarikats and Sheiks of Niš Romas (Tekije, tarikati i šejbovi niških Roma)* Dragoljuba B. Đorđevića i Dragana Todorovića. Oni se bave konfesionalnom pripadnošću srpskih Roma, a na dokumentaristički način opisuju Rome islamske vjeroispovijesti iz Niša na primjeru dviju tekija.

Četvrti dio knjige, koji se sastoji od tri teksta, tematizira *Islam-Christianity Border Zone and the Issue of Gender in Islam (Islamsko-kršćansko granično područje i pitanje roda u islamu)*.

Antonaeta K. Dimčevska, Sonja K. Kecmanović i Marija M. Mašanović autorice su teksta *Anti-plague European-Ottoman Border in Serbia in the First Half of the 19th Century in the Foreign Historiography of the Islamic World (Protivkužna europsko-osmanlijska granica u Srbiji u prvoj polovici 19. stoljeća u stranoj historiografiji o svijetu islama)*. U radu se raspravlja o Srbiji kao europskoj barijeri za kugu koja se transformirala od karantene do sposobne moderne države, kao i o negativnom utjecaju elementa dogme islama.

Danijela Gavrilović u tekstu *Gender, Religion, Fundamentalism – The Case of Islam (Rod, religija, fundamentalizam – slučaj islama)* bavi se problemom položaja žena u društvu, te utjecajem religije i fundamentalizma koji se najčešće spominju u vezi islama. Autorica upozorava da položaj žena nije takav samo u islamu, nego da ovisi o širim društvenim kretanjima, razdoblju i zemlji koja se analizira.

U tekstu *'The Female' Element and Its Influence on Islam ("Ženski" element i "ženski" utjecaj u islamu)* Dragana Stjepanović-Zaharijevski bavi se ulogom žene, "islamskim feminizmom" i ženskim aspektom u tradicionalno patrijarhalnom islamskom društvu, te utjecajem religijskih spisa koji su odnos ženskog i muškog elementa podveli pod prirodni zakon. Na taj način legitimirane su prirodne razlike između spolova u svakodnevnici.

Ovaj zbornik pruža interesantan prikaz rasprava koje se u sociologiji religije vode oko balkanskih autohtonih islamskih zajednica, različitih od islamskih imigrantskih zajednica iz zapadne Europe, kao putokaza i primjera koji mogu poslužiti za dijalog kršćanstva i islama. Dominiraju teorijske rasprave i kratki povijesni prikazi, a osjeća se nedostatak empirijskih istraživanja. Nedostatak ovog zbornika je u neujednačenosti radova, ali i prilično lošem engleskom jeziku u pojedinim člancima.

Goran Goldberger
Zagreb